

5.1 Thomasův teorém

Thomasův teorém (pojmenovaný po jednom z průkopníků americké sociologie Williamu Thomasovi) říká: **Pokud je určitá situace definovaná jako reálná, je reálná ve svých důsledcích.** Jak tuto tezi chápat? Uveďme si příklad: jestliže je někdo vnímán svým okolím jako deviant, je jedno jestli deviantem skutečně je, lidé se k němu jako k deviantovi chovají. V jeho jednání jsou hledány prvky deviantního chování a chování normální je přehlíženo. Tak se nakonec potvrdí, že deviantem je a společnost proti němu zasáhne.

Pokud nejradikálnější proudy ve feminismu charakterizují muže jako agresivní sexuální maniaky, bývají pak sebenevinnější doteky, pohledy či poznámky, kterých se dopustí muž vůči ženě, charakterizovány jako pokus o sexuální útok. I chování, které muži považují za galantní - pochválení ženina účesu nebo oblečení, je definováno jako pokus o sexuální útok na ženu.

Tak se může stát, že poznámka „hezky nohy“, které se na jedné americké univerzitě „dopustil“ student vůči své kolegyni v minisukni, byla posuzována jako „miniznásilnění“. Na to navazoval „sociologický“ výzkum, který zaminiznásilnění považoval i to, když se muž ženy dotknul v davu či přeplněné hromadné dopravě. Není divu, že podle tohoto výzkumu byla znásilněna drtivá většina amerických žen a hypotéza o mužích sexuálních deviantech byla potvrzena. Mohli bychom se nad tím pousmát, kdyby na tomto základě některé americké školy nevytvořily kodexy omezující běžný styk mezi studenty a studentkami. Každý student, který tento kodex porušil, jen dokazoval, že je deviantem, podléhajícím nezkrotným sexuálním pudům a neschopným řídit se pravidly.

V české společnosti hrozí spíše něco opačného. Každá žena, jež se neústupně domáhá svých práv a/nebo se ohrazuje vůči mužskému chování vůči ženám, s nímž nesouhlasí, riskuje označení „hysterická feministka“. Veškeré další jednání, které se zcela neshoduje s běžnými představami o ženskosti, ale v jednotlivostech by jiným ženám „prošlo“ - třeba neochota líčit se, odmítání módních výstřelků či malé nadšení pro domácí práce - je pak charakterizováno jako další důkaz její hysterie.

Dalším příkladem může být pohled Neromů na Romy. Běžný Nerom vidí Romy skrze množství předsudků, které sice mohou platit pro chování jednotlivců, ale je nesmyslné je vztahovat na celou skupinu. Pokud je někdo přesvědčen, že Romové kradou, lžou a podvádějí, ihned každé takové jednání ze strany jednotlivce vztahuje na celou skupinu. A nejen to! Co u jiných přehlédne či nepovažuje za podstatné, u Romů zdůrazňuje. I Neromové lžou, kradou a podvádějí, ale to většinou nepovažujeme za důkaz toho, že tací jsou všichni. Naopak, narazí-li Nerom na „slušného“ Roma, mívá tendence jej jako Roma vůbec nevnímat.

Ředitelka Muzea romské kultury v Brně dr. Jana Horváthová vzpomíná, jak jí již kolikrát někdo řekl: „Ale jděte, paní doktorko, neříkejte, že vy jste Cikánka!“ (Ryvolová)

Než by příslušník majority přiznal, že Romové jsou vzdělaní a dobře vychovaní, raději takové jedince za Romy vůbec nepovažují. Již z přídomku „slušný Rom“ je vidět, že majorita Romy za slušné nepovažuje, pokud svou „slušnost“ napřed nedokáže. Jinak jsou automaticky považováni za devianty. Jen si zkuste říci „slušný Američan“ nebo „slušný Čech“ - dává to úplně jiný smysl než výraz „slušný Rom“. Rom je deviantem a pokud tomu tak není, musí to dokázat. Majorita na něj již předem jako na devianta pohlíží a skrze to si interpretuje jeho chování. Pokud neoprávněně pobírá sociální dávky Nerom, považuje se to za selhání jedince nebo omyl dotyčného. Pokud totéž učiní Rom, je to důkaz zkaženosti a nenapravitelnosti celé skupiny.

Zkuste si představit situaci, kdy vám neustále někdo naznačuje, jak jste hloupí, špatní a k ničemu. Jen velmi silní jedinci by to dokázali překonat. Ostatní dříve či později rezignují a začnou se chovat tak, jak si ti druzí přejí. Máte mne za kriminálního? Proč bych se tak nechoval? Nakonec je pro jedince jednodušší plnit společenská očekávání, než se jim neustále stavět - i když jsou ta očekávání negativní.

Kvalitativně odlišným příkladem Thomasova teorému je zkušenost, kterou učinila americká policie. Je obecně známým faktem, že v zanedbaných částech měst je mnohem větší kriminalita než jinde. Je proto logické posílit v těchto místech policejní dohled. Takto je odhaleno více trestných činů a teze o vyšší kriminalitě se dále potvrzuje. Dohled by tedy měl být ještě zesílen, a tak vše může pokračovat až do nekonečna. Kdyby česká policie došla k názoru, že semeništěm kriminality v Česku jsou finanční sféry a zesílila by nad nimi dohled, tato teze by se jí možná potvrdila. Přitom by někde jinde, kam by policie nedohlédla, mohla bujet kriminalita daleko větší. Protože by ale byla skryta našim očím, jako by neexistovala.

A na závěr úplně jiný příklad ze současné medicíny. Díky neustále se zlepšující diagnostické technice narůstá počet těhotenství považovaných za riziková. I když praxe ukazuje, že technika či lékaři se mohou mýlit, je-li jednou těhotenství diagnostikováno jako rizikové, musí se budoucí matka podle toho chovat. A tak narůstá počet rizikových těhotenství (i když jich ve skutečnosti může být méně než dříve).

I tyto, i když odlišné příklady, přesně odpovídají díky Thomasova teorému – pokud považujeme situaci za reálnou, je reálná ve svých důsledcích.

Napadly by vás další příklady Thomasova teorému?

5.2 Sebenaplňující se proroctví

Teze o sebenaplňujících se proroctvích se v mnohém doplňuje s Thomasovým teorémem. Podle ní se chováme podle svých předpokladů (což je naprosto racionální postoj), a tak nakonec svým jednáním napomůžeme tomu, že se námi předpokládané uskuteční.